

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Архипової Тетяни Миколаївни

«Психосоціальні детермінанти агресивної поведінки підлітків»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 053 "Психологія"

Актуальність теми "Психосоціальні детермінанти агресивної поведінки підлітків» обумовлена негативним впливом війни на психічне здоров'я підлітків. Війна спричиняє стрес, тривогу, втрату матеріальних ресурсів і стабільності, що може призвести до розвитку психічних та стрес-асоційованих розладів, зокрема агресивної поведінки. Підлітковий вік є критичним періодом для формування особистості, і переживання стресових ситуацій може викликати загострення агресивних реакцій, які проявляються як в реальному житті, так і в інтернет просторі.

Вивчення психосоціальних факторів, які впливають на формування агресивної поведінки підлітків, має велике практичне значення для розробки програм підтримки та психологічної корекції. Розуміння впливу соціальних умов, таких як зміни в сімейних і суспільних структурах, а також індивідуальних психічних характеристик дозволить створити ефективні стратегії психологічного впливу на особистість підлітка. Це дослідження може бути корисним для психологів, педагогів і фахівців соціальної сфери, які працюють із підлітками.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є частиною науково-дослідної теми кафедри соціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Генеза та соціально-психологічні детермінанти психологічного благополуччя особистості». Номер державної реєстрації НДР: 0123U101274.

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради університету (протокол № 4 від 16 жовтня 2021 року).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути інтегровані в практику психологічного консультування та виховної роботи на різних етапах розвитку особистості підлітків. Вони можуть бути використані під час лекцій, семінарів і практичних занять, сприяючи психологічному благополуччю та розвитку потенціалу особистості. Крім того, результати можуть лягти в основу методичних рекомендацій щодо застосування ефективних інструментів для діагностики агресивної поведінки підлітків, а також допомогти у створенні реабілітаційних програм, що спрямовані на подолання наслідків війни для відновлення психічного здоров'я підлітків.

Отримані дані можуть стати основою для розробки індивідуальних і групових програм підтримки, що використовують когнітивно-біхевіоральну терапію, CFT та АСТ підходи, сприяючи зниженню рівня агресії і розвитку здорових механізмів емоційного реагування. Крім того, дослідження сприятиме розширенню фактологічної бази для глибшого розуміння агресивної поведінки підлітків в умовах війни та її корекції. Це допоможе покращити ефективність соціальної і психологічної підтримки підлітків, що переживають наслідки травматичних подій.

Результати дослідження були впроваджені протягом 2024 року в навчально-виховний процес Подільського району Одеської області, зокрема в ліцеї №2 (довідка про впровадження №385 від 10.06.2024 р.) та ліцеї №6 (довідка про впровадження №342 від 27.05.2024 р.); також у практичну діяльність Одеської асоціації дитячих, сімейних і перинатальних психологів, медиків і педагогів «Психея» (довідка про впровадження №287 від 15.06.2024 р.).

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- Вперше здійснено комплексне дослідження впливу специфічних психосоціальних факторів, характерних для умов війни, на формування агресивної поведінки підлітків, які властиві цій категорії.

- Проведено уточнення та розширення знань про психосоціальні детермінанти агресивної поведінки підлітків, що сприяє глибшому розумінню механізмів їх виникнення.

- Розроблено концептуальну теоретико-методологічну модель, яка демонструє зв'язок психосоціальних факторів з агресивною поведінкою підлітків, враховуючи їх взаємодію.

- Визначено особливості впливу соціального середовища (сім'я, соціальні групи, місцеві громади) на агресивні реакції підлітків, а також значення підтримки або її відсутності з боку значущих дорослих у формуванні цих реакцій.

- Встановлено нові закономірності у взаємозв'язку між індивідуально-психологічними характеристиками підлітків та їх схильністю до агресії в умовах постійного стресу та небезпеки.

- У дослідженні було доповнено традиційне визначення агресії, враховуючи нові теоретичні підходи, що розглядають агресивність як результат складної взаємодії особистісних і соціальних чинників, таких як соціальне середовище, сімейні стосунки, риси темпераменту та когнітивні стилі підлітків. Вперше інтегровано ці фактори в єдину модель для комплексної оцінки природи агресивної поведінки в підлітковому віці.

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дослідження.

Дисертація Архипової Т.М. містить обґрунтовані та логічно структуровані твердження і висновки. Мета і завдання дослідження, окреслені у вступі роботи, були успішно реалізовані завдяки застосуванню комплексного підходу, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Основа дослідження включає широкий спектр наукових джерел як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Усе це підтверджує, що дисертаційна робота має наукову новизну та є завершеним виконанням дослідженням.

Дисертаційна робота Архипової Т.М. є результатом самостійних досліджень здобувачки і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Зважаючи на високий науковий рівень дисертаційної роботи, як в теоретичному, так і в практичному аспектах, варто звернути увагу на кілька зауважень та висловити певні побажання:

1. У дисертації варто приділити більше уваги резильєнтності як захисному фактору агресивної поведінки підлітків. Недостатньо розкрито, як емоційна регуляція, соціальна підтримка та когнітивна гнучкість допомагають знизити агресію у підлітків. Доцільно дослідити розвиток резильєнтності як напрям профілактики та інтервенції запобігання агресивної поведінки у підлітків.

2. Географічні та соціокультурні обмеження вибірки. Дослідження проводилося серед учнів ліцеїв Одеської області, що може обмежувати можливість узагальнення отриманих результатів на всю популяцію підлітків України. Оскільки соціально-економічні, культурні та регіональні чинники можуть впливати на агресивну поведінку, варто було б аргументувати репрезентативність вибірки або розширити її за рахунок інших регіонів.

3. На майбутнє було б доцільно дослідити, як агресивні реакції на ранніх етапах можуть впливати на подальший розвиток особистості і поведінки підлітків в дорослому віці.

4. В дисертаційній роботі іноді зустрічаються стилістичні неузгодженості та технічні помилки.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

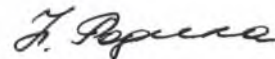
Дисертація Архипової Тетяни Миколаївни «Психосоціальні детермінанти агресивної поведінки підлітків» є завершеною науковою працею. За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових висновків, їх достовірністю, якістю оформлення відповідає вимогам нормативних актів

щодо дисертацій, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та №502 від 19.05.2023 року, а її автор Архипова Тетяна Миколаївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри диференціальної і
спеціальної психології

Одеського національного
університету імені І.І.Мечникова

Наталія РОДІНА

